

IZVJEŠTAJ br. 4

**PERCIPIRAJU LI UČENICI HRVATSKU OKRUŽENJEM U KOJEM SE UČENJE
I OBRAZOVANJE CIJENE I UVAŽAVAJU? ZAŠTO UČE?**



dr.sc. Zrinka Ristić Dedić i dr.sc. Boris Jokić

Datum objave: 3. prosinac 2014. u 12 h

Nelektorirana inačica.

Verzija: 1

Korištene materijala uz imenovanje izvora.

Ristić Dedić, Z. i Jokić, B. (2014). Izvještaj br. 4. Percipiraju li učenici Hrvatsku okruženjem u kojem se učenje i obrazovanje cijene i uvažavaju? Zašto uče?- Serija „O učenju 2014.“. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

SERIJA „O UČENJU 2014.“

Seriya „O učenju 2014.“ prikazuje rezultate istraživačkog projekta kojeg su u travnju i svibnju 2014. godine proveli Institut za društvena istraživanja u Zagrebu (Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja) i Županijsko stručno vijeće pedagoga osnovnih škola Grada Zagreba. Projekt je proveden s ciljem istraživanja razvijenosti kompetencije „učiti kako učiti“ kod učenika četvrtih i osmih razreda osnovnih škola Grada Zagreba te stvaranja empirijske podloge za razvoj nacionalne i školskih politika i praksi poticanja ove ključne kompetencije za cjeloživotno učenje. Istraživanjem se ističe važnost učeničkih perspektiva i nastoji osnažiti njihov glas kao najznačajnijih, a često zanemarenih, aktera obrazovnog procesa.

Istraživanje je posebno u hrvatskom kontekstu budući da je izvedeno volonterski i uz punu i iskrenu suradnju stručnih suradnika pedagoga i znanstvenika. Jedinstveno je i po činjenici da su u istraživanju sudjelovale sve javne zagrebačke osnovne škole – ukupno njih 109.

Seriya „O učenju 2014.“ se sastoji od šest kratkih izvještaja u kojima se obrađuju sljedeće teme koje smatramo važnima i zanimljivima široj javnosti, a koje jasno ocrtavaju postojeće stanje, iskustva i perspektive osnovnoškolaca.

TEMA	TEMA
1. Uče li, koliko i što učenici četvrtog i osmog razreda? Pišu li i kada domaće zadaće?	2. Kakve su obrazovne aspiracije hrvatskih osnovnoškolaca i njihovih roditelja? Predstavlja li obrazovanje vrijednost za učenike?
3. Potiču li učitelji i škole u dovoljnoj mjeri učenje? Pružaju li roditelji podršku djeci u učenju?	4. Percipiraju li učenici Hrvatsku okruženjem u kojem se učenje i obrazovanje cijene i uvažavaju? Zašto uče?
5. Koliko često učenici osnovnih škola koriste usluge privatnih instrukcija? Iz kojih predmeta i s kojom svrhom?	6. Jesu li naši učenici poduzetni, inicijativni i otvoreni iskustvu i izazovima?

Želja je autora serijom izvještaja „O učenju 2014.“ široj javnosti na razumljiv i jednostavan način predstaviti ključne spoznaje proizašle iz istraživanja te promovirati ideju o učenju kao:

- središnjem odgojnom i obrazovnom procesu u školama;
- znanjima, vještinama i stavovima vezanim uz učenje kao temeljnim odgojno-obrazovnim ishodima;
- ključnom čimbeniku snalaženja i napretka pojedinca u cjeloživotnoj perspektivi.

Seriya „O učenju 2014.“ nije pisana u obliku klasičnog znanstvenog rada, već predstavlja pokušaj popularizacije istraživanja odgoja i obrazovanja i prilog široj javnoj raspravi o mogućnostima razvoja obrazovnog sustava u Republici Hrvatskoj.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je provedeno u svih 109 javnih škola Grada Zagreba. U svakoj od škola slučajnim odabirom izabrana su dva razredna odjela: jedan osmoga i jedan četvrtoga razreda. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 2417 učenika i učenica četvrtih i 2299 učenika i učenica osmih razreda. Izabrani učenici su tijekom jednog školskog sata ispunjavali upitnik o vlastitim školskim iskustvima, pristupima učenju, doživljaju učenja te stavovima prema učenju i obrazovanju. Upitnici su posebno prilagođeni različitoj dobi učenika.

PODJELE KORIŠTENE U IZVJEŠTAJU

U izvještaju su prikazani podaci na razini svih učenika te, ovisno o pitanju, čestine odgovora s obzirom na spol, obrazovno postignuće učenika i obrazovni status roditelja.

SPOL

Od 2417 sudionika istraživanja u četvrtom razredu 48,2% su djevojčice, a 51,8% dječaci. Od 2299 sudionika istraživanja u osmom razredu 51,5% su djevojčice, a 48,5% dječaci.

OBRAZOVNO POSTIGNUĆE

Kao mjera obrazovnog postignuća u istraživanjima u kojem sudjeluju učenici osnovnih škola, uobičajeno se koristi prosjek ocjena iz prethodnog razreda u kojem su uprosječene ocjene iz svih predmeta koji imaju vrlo različite raspodjele ocjena. Ovako izračunat prosjek ocjena ne predstavlja dobru mjeru obrazovnog postignuća učenika, stoga se u seriji „O učenju 2014.“ kao mjera koristi zbroj zaključnih ocjena iz prethodnog razreda (sedmog) iz tri predmeta:

HRVATSKI JEZIK	MATEMATIKA	PRVI STRANI JEZIK
----------------	------------	-------------------

Obrazovno postignuće iskazano na ovaj način ima raspon od 6 (ocjena dovoljan (2) iz sva tri predmeta) do 15 (ocjena odličan (5) iz svih navedenih predmeta).

Važno je napomenuti da određena razina obrazovnog postignuća može biti zbroj različitih ocjena. Tako npr. obrazovno postignuće vrijednosti 9 je najčešće zbroj ocjena dobar (3) iz sva tri predmeta, ali također može biti zbroj ocjena vrlo dobar (4), dobar (3) i dovoljan (2) te odličan (5), dovoljan (2) i dovoljan (2).

U tablici 1. je prikazana raspodjela ovako određenog obrazovnog postignuća izračunatog zbrojem zaključnih ocjena iz hrvatskog jezika, matematike i stranog jezika.

Tablica 1. Kategorizacija obrazovnog postignuća učenika

OBRAZOVNO POSTIGNUĆE										
Zbroj ocjena	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
% učenika	5,4%	6,6%	8,0%	7,8%	9,1%	9,3%	9,9%	12,3%	11,1%	20,5%

OBRAZOVNI STATUS RODITELJA

Obrazovanje roditelja povezano je s različitim odgojno obrazovnim ishodima. U istraživanju su učenici osmih razreda pitani za najviši završeni stupanj obrazovanja roditelja/skrbnika. Podaci o obrazovanju majke i oca su potom spojeni u jedinstvenu mjeru roditeljskog obrazovnog statusa te kategorizirani na način prikazan u tablici 2.

Tablica 2. Kategorizacija obrazovnog statusa roditelja

KATEGORIJA	UKLJUČUJE	%
Oba roditelja OŠ/barem jedan roditelj SSS	Oba roditelja sa završenom osnovnom školom Barem jedan od roditelja sa završenom srednjom školom	4,9
Oba roditelja SSS	Oba roditelja sa završenom srednjom školom	34,2
Barem jedan roditelj VŠS/VSS	Barem jedan od roditelja završena viša/visoka škola ili fakultet	25,0
Oba roditelja VŠS/VSS	Oba roditelja sa završenom višom/visokom školom ili fakultetom	35,9

ŠTO JE PRIKAZANO U OVOM IZVJEŠTAJU?

U ovome izvještaju prikazani su rezultati o tome kako učenici doživljavaju Hrvatsku kao okruženje u kojem žive, obrazuju se i uče.

Način na koji učenici doživljavaju širi društveni i obrazovni kontekst utječe na to;

- kako vide vlastitu ulogu i mjesto u društvu,
- kako pristupaju učenju,
- koliko truda ulažu,
- koje ciljeve postavljaju pred sebe u procesu učenja,
- kako procjenjuju rezultate koje postižu,
- kako vide vlastite buduće perspektive,
- koje obrazovne puteve biraju,
- kakve planove imaju, poput onih žele li ostati u Hrvatskoj ili je napustiti itd.

U društvu u kojem se učenje i obrazovanje cijeni kao vrijednost te u kojem je jasno da se „isplati“ učiti i obrazovati kako bi se povećale šanse za kvalitetan život, zaposlenje i druge pozitivne ishode, učenici će biti motiviraniji za ostvarivanje visokih obrazovnih postignuća, ulaganje truda i za što duže zadržavanje u obrazovnom sustavu.

S druge strane, ukoliko je percepcija Hrvatske kao konteksta učenja i obrazovanja negativna, mogu se očekivati potencijalno vrlo štetne posljedice poput želje za napuštanjem zemlje, prilagođavanja negativnim obrascima ponašanja pristajanjem uz korupciju, nepotizam i slično.

U izvještaju su obrađene dvije teme:

- 1) Percipiraju li učenici Hrvatsku okruženjem u kojem se učenje i obrazovanje cijene i uvažavaju?
- 2) Zašto učenici uče?

Obje se teme ispituju kroz niz tvrdnji koje ocrtavaju dominantne stavove i obrasce djelovanja hrvatskih osnovnoškolaca. Vrijednost ovih rezultata je između ostaloga u činjenici da se radi o odgovorima učenika 8. razreda, dakle većinom trinaestogodišnjaka i četrnaestogodišnjaka, upravo onih koji predstavljaju budućnost ove zemlje.

1) PERCIPIRAJU LI UČENICI HRVATSKU OKRUŽENJEM U KOJEM SE UČENJE I OBRAZOVANJE CIJENE I UVAŽAVAJU?

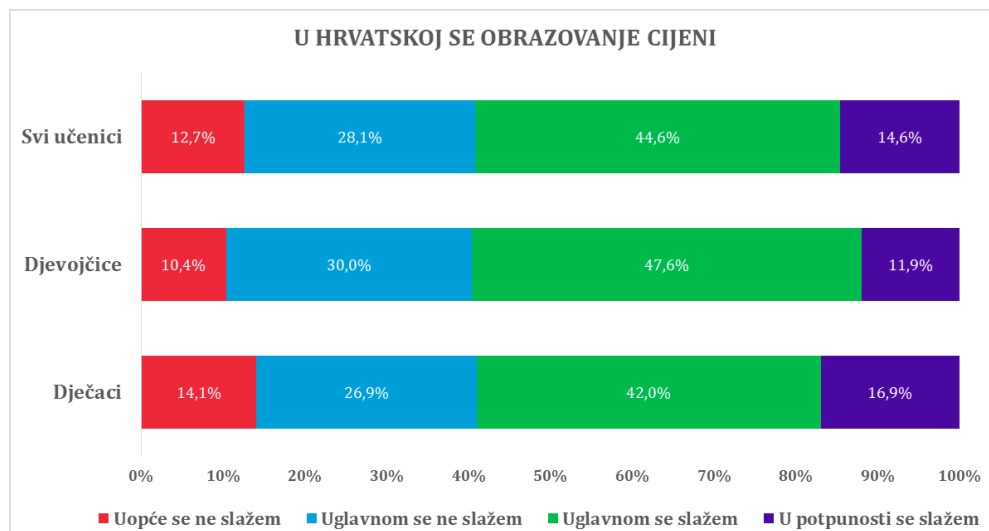
Učeničke perspektive o Hrvatskoj kao kontekstu za učenje i obrazovanje ispitane su kroz skup od sedam tvrdnji. Tvrdnje se mogu podijeliti u tri cjeline:

- 1) Status obrazovanja u Hrvatskoj – ispitano pitanjima o tome cijeni li se obrazovanje i jesu li učitelji dovoljno cijenjeni u u Hrvatskoj.
- 2) Vrijednost visokog obrazovanja – ispitano pitanjima o važnosti stjecanja visokoškolske kvalifikacije za nalaženje posla i kvalitetan život te pitanje o prisutnosti meritokratskih principa pri upisu u visoko obrazovanje u Hrvatskoj.
- 3) Učenicima važni ishodi i obrazovanje – ispitano pitanjima je li za ostvarivanje učenicima poželjnih ishoda poput „biti poznat“, „biti bogat“ i „biti ugledan“ u Hrvatskoj važno biti uspješan u učenju

U nastavku su prikazani odgovori učenika osmih razreda na svakoj pojedinoj tvrdnji.

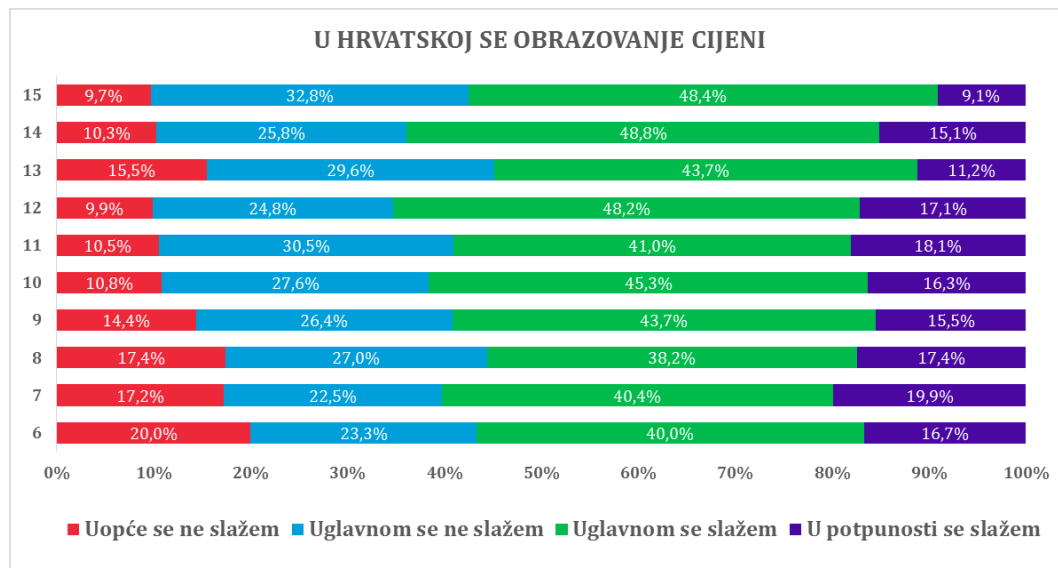
U HRVATSKOJ SE OBRAZOVANJE CIJENI

Na slici 1. prikazani su odgovori učenika osmih razreda na tvrdnji „U Hrvatskoj se obrazovanje cijeni“. Odgovori učenika ukazuju da su mišljenja učenika o tome cijeni li se obrazovanje podijeljena, iako pomalo preteže slaganje s navedenom tvrdnjom. Odgovori djevojčica i dječaka međusobno se ne razlikuju.



Slika 1. Odgovori učenika osmih razreda na tvrdnju „U Hrvatskoj se obrazovanje cijeni“ ovisno o spolu

Na slici 2. prikazani su odgovori učenika na navedenu tvrdnju ovisno o obrazovnom postignuću učenika u sedmom razredu.



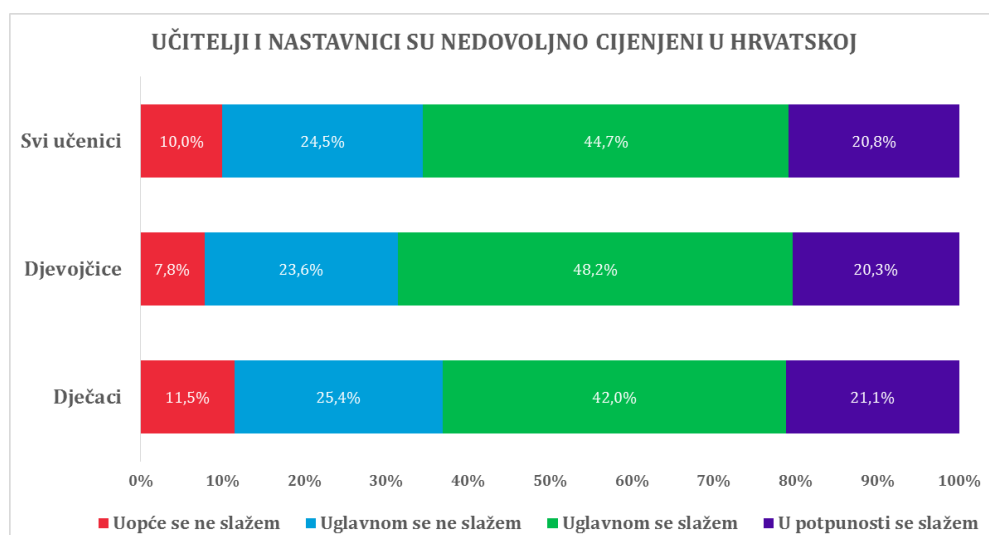
Slika 2. Odgovori učenika osmih razreda na tvrdnju „U Hrvatskoj se obrazovanje cijeni“ ovisno o obrazovnom postignuću

Rezultati pokazuju da se učenici različitog obrazovnog postignuća ne razlikuju značajno prema tome koliko Hrvatsku smatraju zemljom u kojoj se obrazovanje cijeni. Ipak, moguće je primijetiti da je krajnji odgovor 'uopće se ne slažem' češće prisutan kod učenika koji postižu najniže razine obrazovnog postignuća, nego kod učenika s najvišim razinama. Još je znakovitiji podatak da je najmanja učestalost odgovora 'u potpunosti se slažem' u skupini najuspješnijih učenika.

Usprkos činjenici da se veći dio slaže s tvrdnjom, zbog dobi učenika ovi su rezultati pomalo zabrinjavajući. Vrlo je teško izgraditi pozitivan stav prema učenju i obrazovanju, te posebice ojačati navike učenja, ukoliko učenici doživljavaju da se ono u što ulažu trud i napor ne cijeni. Znakovito je nepostojanje razlike u stavovima između učenika različitih kategorija školskog uspjeha, odnosno činjenice da nema razlike u doživljaju okruženja bez ovisno jeste li u obrazovanju uspješni ili ne.

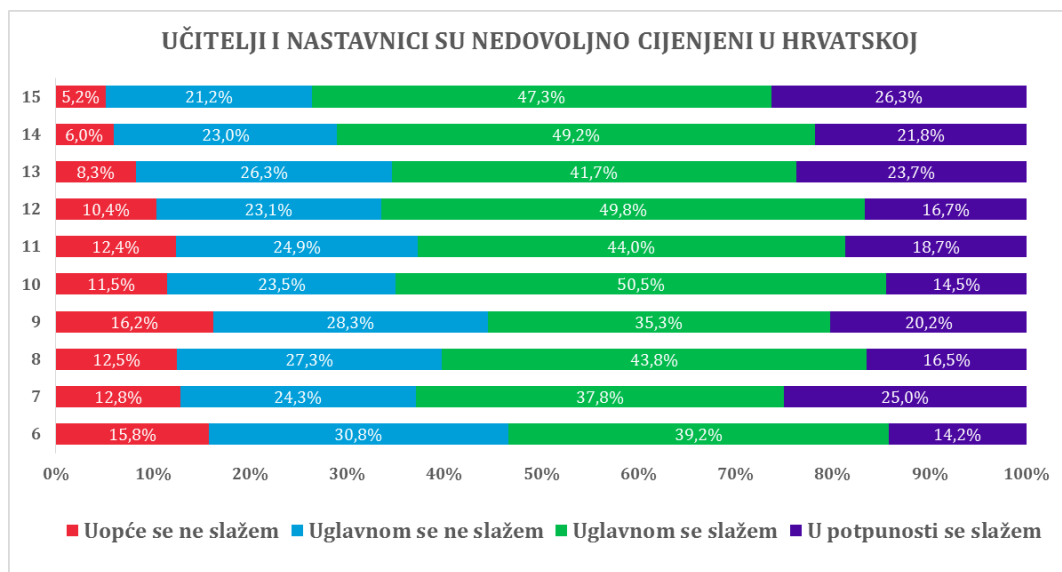
UČITELJI I NASTAVNICI SU NEDOVOLJNO CIJENJENI U HRVATSKOJ

Na slici 3. prikazani su odgovori učenika na tvrdnju „Učitelji i nastavnici su nedovoljno cijenjeni u Hrvatskoj“. Tvrdnja je važna jer ukazuje na stavove učenika o statusu onih s kojima se gotovo svakodnevno susreću i koji bi kod njih trebali razviti pozitivne stavove o učenju i obrazovanju. Učitelji su ujedno i osobe koje bi im trebale biti uzori. Rezultati pokazuju da se oko dvije trećine učenika slaže s ovom tvrdnjom, pri čemu jedna petina učenika izražava potpuno slaganje. Analiza razlika u odgovorima djevojčica i dječaka pokazuje da djevojčice nešto više od dječaka pristaju uz ovu tvrdnju.



Slika 3. Odgovori učenika osmih razreda na tvrdnju „Učitelji i nastavnici su nedovoljno cijenjeni u Hrvatskoj“ ovisno o spolu

Na slici 4. prikazani su odgovori učenika na ovu tvrdnju ovisno o njihovom obrazovnom postignuću. Vidljivo je da se s tvrdnjom „Učitelji i nastavnici su nedovoljno cijenjeni u Hrvatskoj“ najviše slažu učenici koji su u sedmom razredu postigli najviše razine obrazovnog postignuća – gotovo tri četvrtine najboljih učenika pristaje uz tu tvrdnju, a izrazito je malen udio učenika u ovoj kategoriji koji tvrdnju u potpunosti odbacuju. Slične odgovore daju i učenici čiji zbroj zaključnih ocjena iz tri predmeta u sedmom razredu iznosi 14 ili 13.



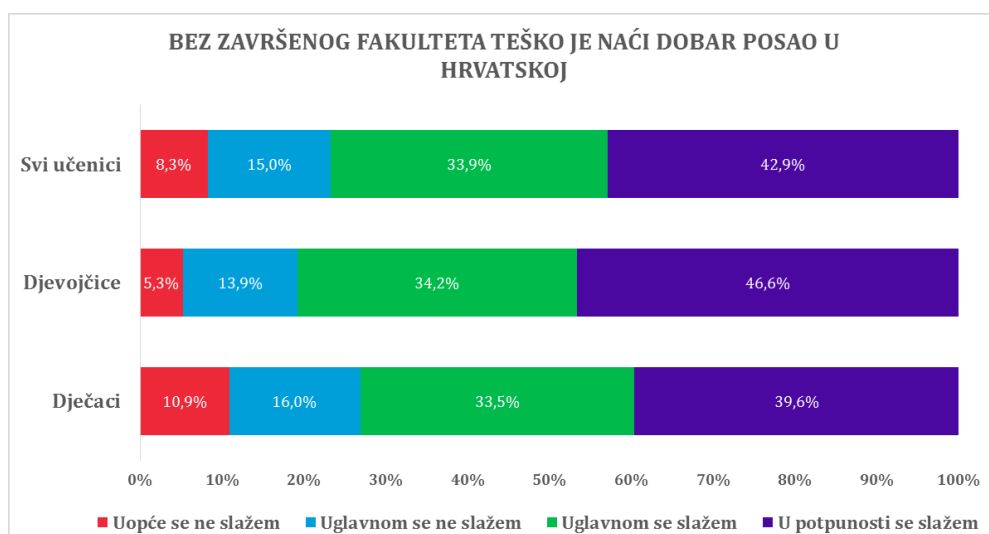
Slika 4. Odgovori učenika osmih razreda na tvrdnju „Učitelji i nastavnici su nedovoljno cijenjeni u Hrvatskoj“ ovisno o obrazovnom postignuću

S tvrdnjom „Učitelji i nastavnici su nedovoljno cijenjeni u Hrvatskoj“ najmanje se slažu upravo učenici koji su u sedmom razredu postigli najslabije obrazovne rezultate i ostvarili zbroj zaključnih ocjena iz tri predmeta koji iznosi 6.

Ovi rezultati su vrlo znakoviti budući da potvrđuju percepciju niskog društvenog statusa učiteljskog zanimanja i to iz perspektive onih koji bi učenicima trebali biti uzor. Učenici osnovne škole slažu se da učitelji u Republici Hrvatskoj nemaju status kakav zaslužuju. Odgovori učenika su zabrinjavajući i iz perspektive njihovih budućih karijernih izbora, jer je moguće postaviti pitanje hoće li se i koji dio njih odlučiti za izbor učiteljskog zanimanja ukoliko im je percepcija društvenog statusa ove profesije već u dobi od 14 godina ovakva?

BEZ ZAVRŠENOG FAKULTETA TEŠKO JE NAĆI DOBAR POSAO U HRVATSKOJ

Na slici 5. prikazani su odgovori učenika na tvrdnju „Bez završenog fakulteta teško je naći dobar posao u Hrvatskoj“.



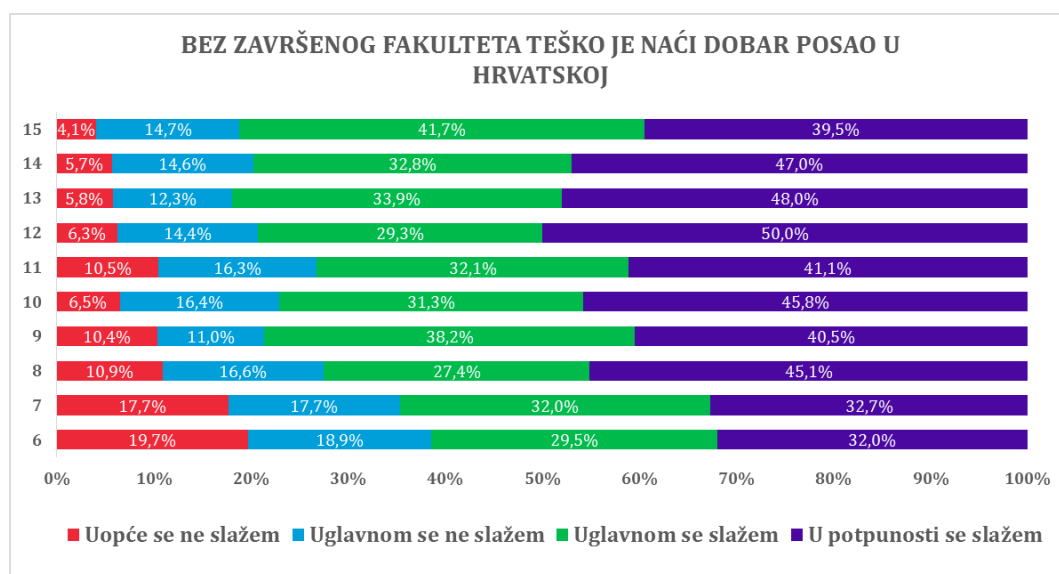
Slika 5. Odgovori učenika osmih razreda na tvrdnju „Bez završenog fakulteta teško je naći dobar posao u Hrvatskoj“ ovisno o spolu

Rezultati pokazuju da se tri četvrtine učenika slaže s tvrdnjom da je teško naći dobar posao ukoliko nemaš završen fakultet. Manje od 10% učenika s ovom se tvrdnjom uopće ne slaže.

Dominantan stav o važnosti fakultetske diplome za nalaženje dobrog zaposlenja jasno je povezan s njihovim visokim aspiracijama za pohađanje visokog obrazovanja, odnosno s činjenicom da preko 80% učenika iskazuje da u budućnosti žele studirati, prikazanom u Izvještaju 2. Serije „O učenju 2014. (*“Kakve su obrazovne aspiracije učenika i njihovih roditelja? Predstavlja li obrazovanje vrijednost za učenike?”*)

Usporedba odgovora djevojčica i dječaka na tvrdnji „Bez završenog fakulteta teško je naći dobar posao u Hrvatskoj“ pokazuje da djevojčice više pristaju uz ovu tvrdnju od dječaka. Dok se gotovo polovica djevojčica potpuno slaže s tvrdnjom, a samo 5% je potpuno odbacuje, kod dječaka je prisutan veći udio onih koji se s tvrdnjom uopće ili uglavnom ne slažu.

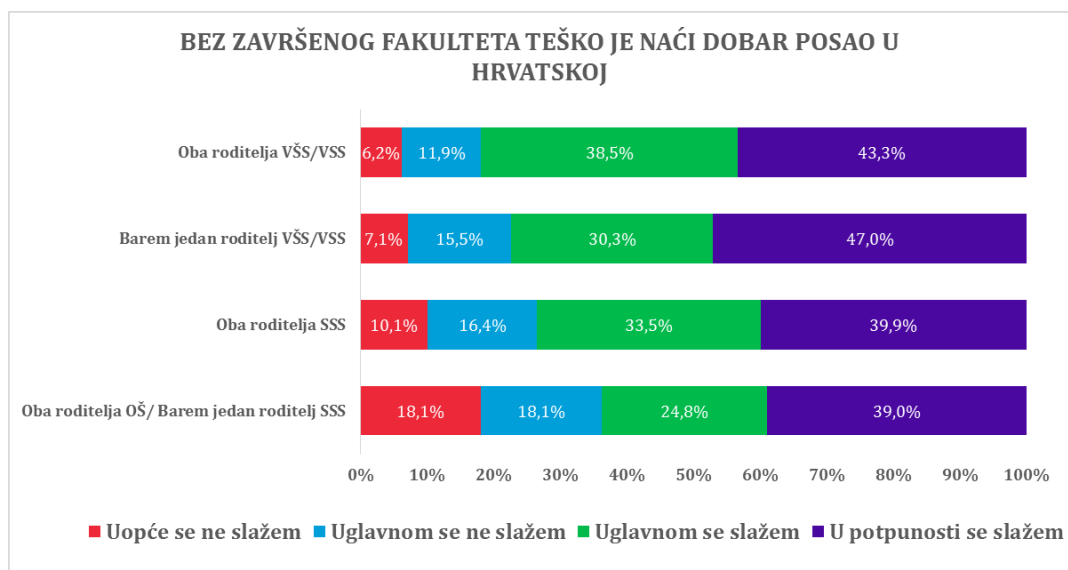
Na slici 6. prikazani su odgovori učenika ovisno o njihovom obrazovnom postignuću.



Slika 6. Odgovori učenika osmih razreda na tvrdnju „Bez završenog fakulteta teško je naći dobar posao u Hrvatskoj“ ovisno o obrazovnom postignuću

Iz slike je vidljivo da se odgovori dvaju kategorija učenika s najslabijih obrazovnim postignućem u sedmom razredu značajno razlikuju od odgovora svih drugih kategorija učenika. Dok tek trećina učenika koji su u sedmom razredu postigli zbroj zaključnih ocjena iz tri predmeta koji iznosi 6 ili 7 bira na ovoj tvrdnji odgovor 'u potpunosti se slažem', u ostalim kategorijama učenika isti odgovor javlja se u 40% do 50% slučajeva. Nadalje, učenici koji postižu najniže razine obrazovnog postignuća znatno češće (svaki šesti) na ovoj tvrdnji biraju odgovor 'uopće se ne slažem'.

Na slici 7. prikazani su odgovori učenika ovisno o obrazovnom statusu roditelja.



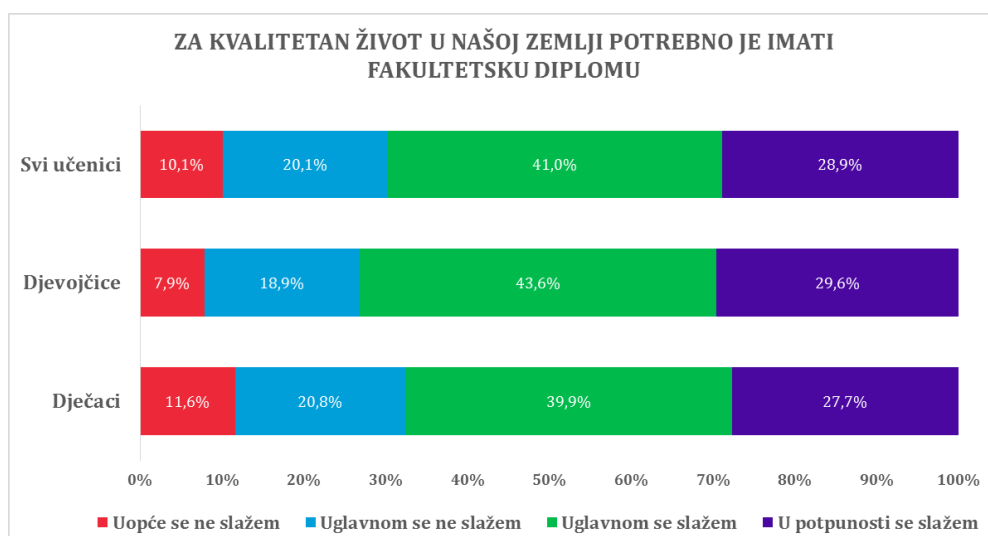
Slika 7. Odgovori učenika osmih razreda na tvrdnju „Bez završenog fakulteta teško je naći dobar posao u Hrvatskoj“ ovisno o obrazovnom statusu roditelja

Rezultati pokazuju da se učenici iz kategorije s oba roditelja sa završenom osnovnom školom ili barem jednim roditeljem sa završenom srednjom školom razlikuju po stupnju slaganja od drugih kategorija učenika, u smjeru manjeg pristajanja uz ideju da je u Hrvatskoj bez završenog fakulteta teško naći dobar posao. Posebno se ističe podatak o čak 18,1% učenika koji izražavaju potpuno neslaganje s ovom tvrdnjom, dok je u drugim kategorijama učenika tih odgovora manje od 10%. Ipak, važno je istaknuti da i učenici čiji roditelji imaju najniže razine obrazovnog statusa također u velikoj većini (ukupno dvije trećine) smatraju da je u Hrvatskoj bez fakultetske diplome teško naći dobar posao.

Odgovori učenika na ovoj tvrdnji nadopunjuju nalaze iz Izvještaja 2. Serije „O učenju 2014“ o želji i očekivanjima pohađanja visokog obrazovanja kod više od 80% učenika i njihovih roditelja. Ovi nalazi ukazuju da većina učenika visoko obrazovanje smatra preduvjetom nalaženja primjerenog zaposlenja. Navedeno ima određene osnove u stvarnosti, ali nije u potpunosti informirano stanjem i potrebama tržišta rada, gdje postoji jasna potreba za nekim profilima radnika sa srednjom stručnom spremom te da su primanja u pojedinim od tih zanimanja možda i veća od nekih na kojima je potrebna viša ili visoka stručna sprema.

ZA KVALITETAN ŽIVOT U NAŠOJ ZEMLJI POTREBNO JE IMATI FAKULTETSKU DIPLOMU

Učeničko shvaćanje važnosti visokog obrazovanja u hrvatskom kontekstu ispitano je također pomoću tvrdnje „Za kvalitetan život u našoj zemlji potrebno je imati fakultetsku diplomu“. Odgovori učenika prikazani su na slici 8.

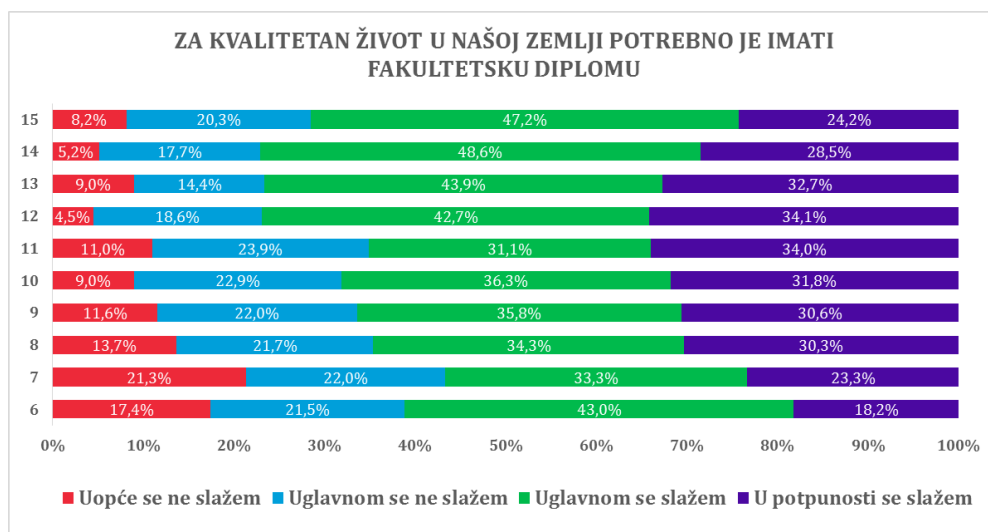


Slika 8. Odgovori učenika osmih razreda na tvrdnju „Za kvalitetan život u našoj zemlji potrebno je imati fakultetsku diplomu“ ovisno o spolu

Rezultati pokazuju da se 70% učenika slaže s tvrdnjom, odnosno vjeruju da je za kvalitetan život potrebno steći fakultetsku diplomu. Zanimljivo je primijetiti, ipak, da je slaganje s ovom tvrdnjom nešto manje nego slaganje s tvrdnjom o važnosti stjecanja fakultetske diplome za pronalaženje dobrog posla u Hrvatskoj. To sugerira da učenici vide čvršću vezu između stjecanje određenog obrazovnog stupnja i ostvarivanja određenih pozitivnih ishoda u sferi rada, nego u životu općenito.

Slično kao i kod prethodne tvrdnje, usporedba odgovora djevojčica i dječaka pokazuje da se djevojčice slažu više od dječaka s time da je za kvalitetan život potrebna fakultetska diploma, iako i kod jednih i drugih dominantan odgovor jest 'uglavnom se slažem'. Ovakav se rezultat može povezati s postojećim razlikama među djevojčicama i dječaka u obrazovnom postignuću i aspiracijama za visoko obrazovanje.

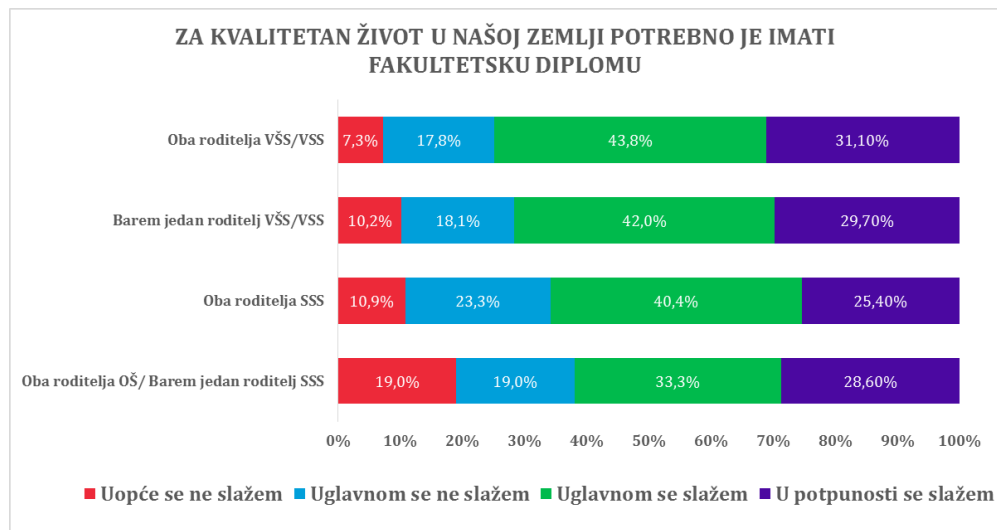
Na slici 9. prikazani su odgovori učenika ovisno o njihovom obrazovnom postignuću.



Slika 9. Odgovori učenika osmih razreda na tvrdnju „Za kvalitetan život u našoj zemlji potrebno je imati fakultetsku diplomu“ ovisno o obrazovnom postignuću

Kao i kod prethodne tvrdnje o važnosti fakultetske diplome za nalaženje dobrog posla, i ovdje se pokazuje da se odgovori dvaju kategorija učenika s najslabijih obrazovnim postignućem u sedmom razredu značajno razlikuju od odgovora drugih učenika. Naime, učenici koji su u sedmom razredu imali zbroj zaključnih ocjena iz tri predmeta od 6 ili 7 značajno se manje slažu s time da je za kvalitetan život u našoj zemlji potrebna fakultetska diploma od ostalih kategorija učenika, a posebno se ističe manji broj odgovora 'u potpuno se slažem'. Ipak, važno je napomenuti da u ovim kategorijama učenika s najslabijom obrazovnim postignućem, većina također odgovara pristajanjem uz tvrdnju.

Na slici 10. prikazani su odgovori učenika ovisno o obrazovnom statusu roditelja.

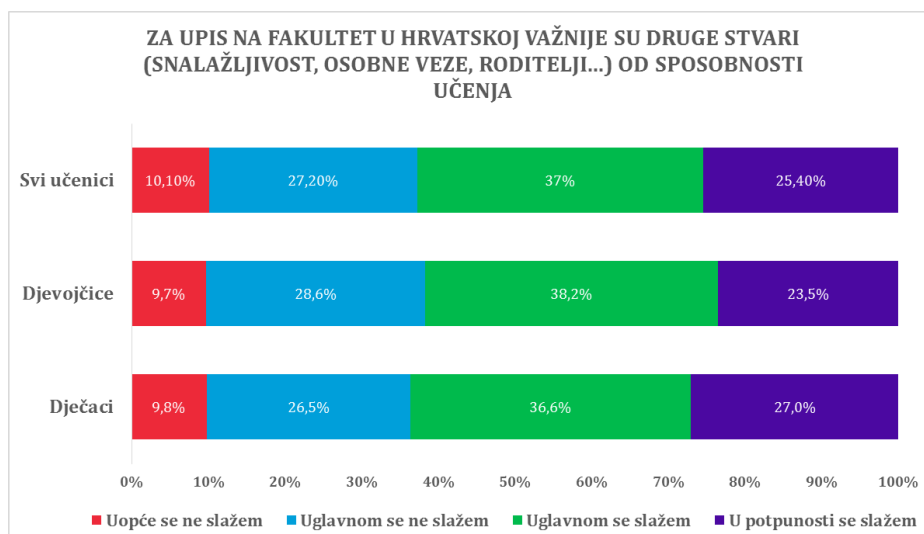


Slika 10. Odgovori učenika osmih razreda na tvrdnju „Za kvalitetan život u našoj zemlji potrebno je imati fakultetsku diplomu“ ovisno o obrazovnom statusu roditelja

Rezultati pokazuju da s povećanjem obrazovnog statusa roditelja raste pristajanje uz ovu tvrdnju. Zanimljivo je, međutim, primijetiti da je potpuno slaganje s tvrdnjom pojavljuje u istom postotku u svim kategorijama obrazovnog statusa roditelja, dok se najveća razlika opaža u odgovoru 'uopće se ne slažem'. Dok se svaki peti učenik u kategoriji s oba roditelja sa završenom osnovnom školom ili jednim roditeljem sa završenom srednjom školom uopće ne slaže s time da je za kvalitetan život u našoj zemlji potrebno imati fakultetsku diplomu, isti odgovor daje svaki trinaesti učenik kojem su oba roditelja završila više ili visoko obrazovanje.

ZA UPIS NA FAKULTET U HRVATSKOJ VAŽNIJE SU DRUGE STVARI (SNALAŽLJIVOST, OSOBNE VEZE, RODITELJI...) OD SPOSOBNOSTI UČENJA

Na slici 11. prikazani su odgovori učenika osmih razreda na tvrdnju kojom se propituje percepcija meritokratskih principa pri upisu u visoko obrazovanje.



Slika 11. Odgovori učenika osmih razreda na tvrdnju „Za upis na fakultet u Hrvatskoj važnije su druge stvari od sposobnosti učenja“ ovisno o spolu

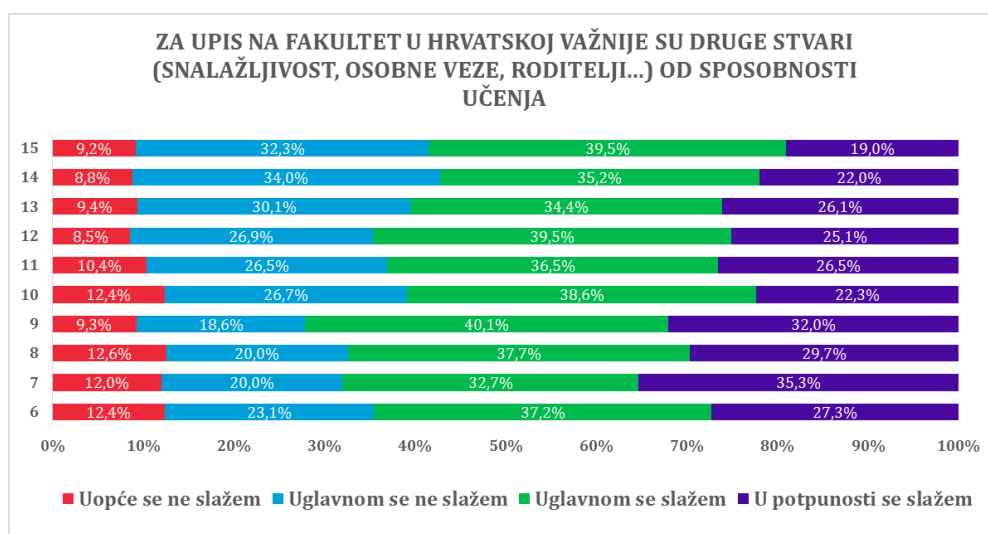
Rezultati pokazuju da gotovo dvije trećine učenika smatra da su za upis na fakultet u Hrvatskoj važnije druge stvari (snalažljivost, osobne veze, roditelji itd.) od sposobnosti učenja, kao i da je slaganje s tom tvrdnjom podjednako za djevojčice i dječake.

Ovakvi rezultati mogu začuditi s obzirom na činjenicu da su u zadnjih šest godina postupci upisa u visoko obrazovanje, koji se temelje na polaganju državne mature i centraliziranom upisnom postupku, uvelike smanjili mogućnost koruptivnog djelovanja pri upisu studijskih programa. Izgleda, međutim, da učenici s tim činjenicama nisu upoznati, odnosno da vlastitu prosudbu temelje na općoj percepciji stanja u društvu i prevladavajućem mišljenju o presudnosti postojanja osobnih veza i poznanstava za postizanje određenih životnih ciljeva u Hrvatskoj.

Dobiveni rezultat na ovoj tvrdnji (62,4% slaganja s tvrdnjom) moguće je usporediti s rezultatom inicijalnog istraživanja provedenog 2007. godine na nacionalno reprezentativnom uzorku učenika osmih razreda i učitelja na području cijele Republike Hrvatske. Tada je utvrđeno da se s tvrdnjom „Za upis na fakultet u Hrvatskoj važnije su druge stvari (snalažljivost, osobne veze, roditelji itd.) od sposobnosti učenja“ slaže 43% učenika i čak 64% učitelja.

Opažena promjena u stupnju slaganja s tvrdnjom može se smatrati dramatičnom, posebice s obzirom na sličnost odgovora dva uzorka na nizu drugih tvrdnji. Posebice zabrinjava činjenica što su se procjene učenika u novom istraživanju sasvim približile negativnim pogledima kakve su prije iskazivali učitelji. Ovaj nalaz sugerira da učenici obrazovni sustav ne doživljavaju otvorenim i pravičnim, te onim koji svima pruža jednake mogućnosti i koji je ustrojen po načelu sposobnosti i ulaganja truda.

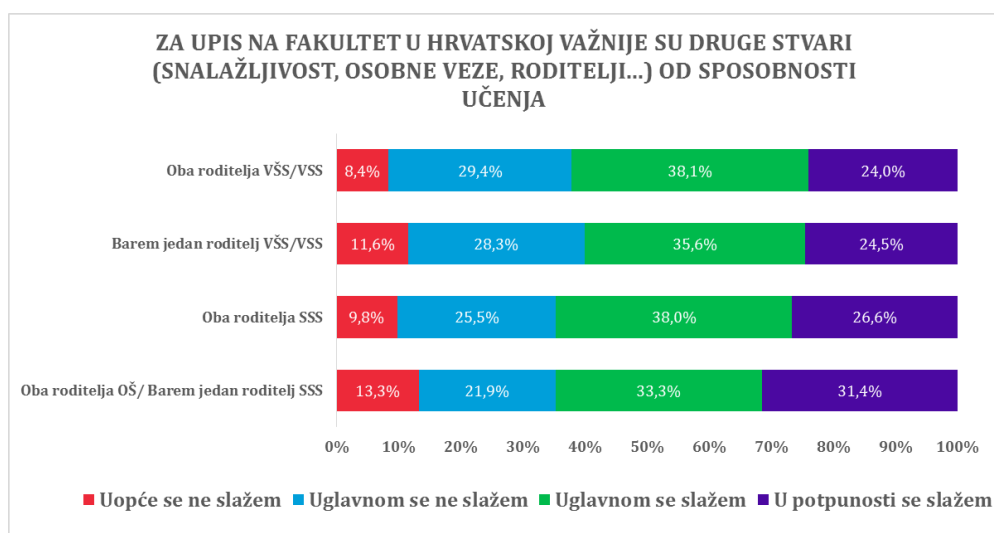
Na slici 12. su prikazani odgovori učenika na ovu tvrdnju s obzirom na njihova obrazovna postignuća.



Slika 12. Odgovori učenika osmih razreda na tvrdnju „Za upis na fakultet u Hrvatskoj važnije su druge stvari od sposobnosti učenja“ ovisno o obrazovnom postignuću

Rezultati pokazuju da se u svim kategorijama učenika s obzirom na obrazovna postignuća, 60% ili nešto više učenika slaže s time da su za upis na fakultet u Hrvatskoj važnije druge stvari od sposobnosti učenja. Zanimljivo je također primijetiti da je potpuno odbacivanje ove tvrdnje podjednako u svim kategorijama učenika. Može se, međutim, vidjeti da je potpuno slaganje s navedenom tvrdnjom nešto rjeđe kod učenika koji su tijekom sedmog razreda ostvarili najviše razine obrazovnog postignuća, kod kojih taj odgovor bira otprilike svaki peti učenik.

Na slici 13. su prikazani odgovori učenika na ovu tvrdnju s obzirom na obrazovni status roditelja.



Slika 13. Odgovori učenika osmih razreda na tvrdnju „Za upis na fakultet u Hrvatskoj važnije su druge stvari od sposobnosti učenja“ ovisno o obrazovnom statusu roditelja

Dobiveni rezultati ukazuju da se učenici međusobno ne razlikuju značajno po stupnju slaganja s ovom tvrdnjom ovisno o tome koji je obrazovni status njihovih roditelja.

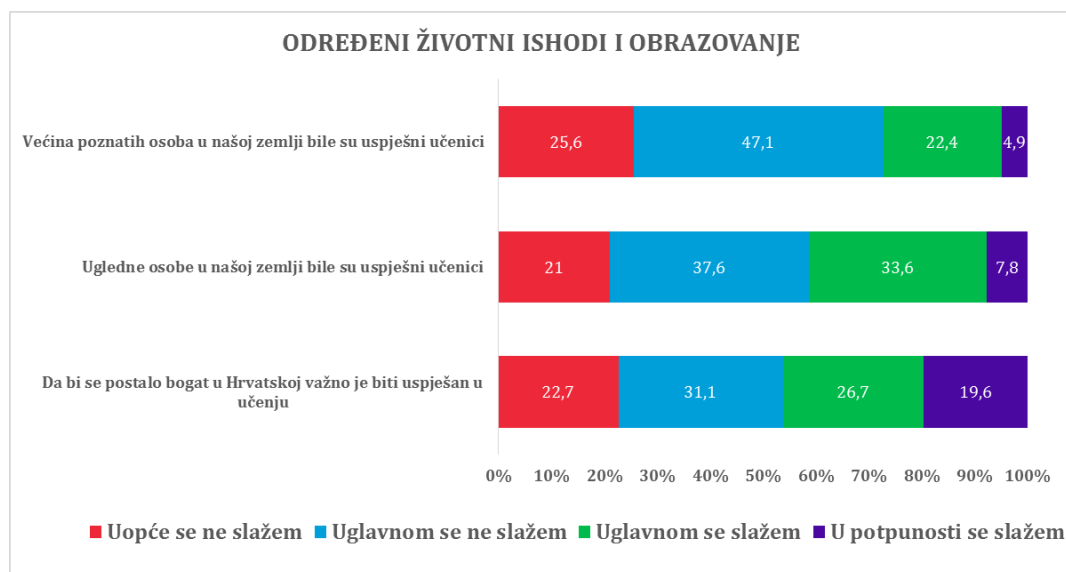
Radi se o za društvo i obrazovni sustav poraznom i izrazito negativnom rezultatu istraživanja koji ukazuje da učenici ne percipiraju društvo i obrazovanje pravičnim i meritokratskim. Navedeno je posebice važno jer se radi o učenicima osnovne škole. Posljedica navedenog može

biti prilagodba mehanizmima i postupcima koji u percepciji učenika u Hrvatskoj donose rezultat poput koruptivnih radnji, prijevara, nepotizma i korištenja poznanstava za ostvarivanje obrazovnog uspjeha.

POVEZANOST ODREĐENIH ŽIVOTNIH ISHODA I OBRAZOVANJA U HRVATSKOM KONTEKSTU

U nastavku je prikazano koliko učenici povezuju uspješnost osobe u obrazovnom sustavu s postizanjem određenih životnih ishoda. U obzir su uzeti neki životni ishodi koje učenici u hrvatskom kontekstu nažalost pozitivno vrednuju, a to su „biti poznat“, „biti ugledan“ i „biti bogat“. Navedene su tvrdnje već korištene u istraživanju u 2007. godini.

Na slici 14. su prikazani odgovori učenika na tri tvrdnje o povezanosti određenih životnih ishoda i uspješnosti osobe u obrazovanju.



Slika 14. Odgovori učenika osmih razreda na tri tvrdnje o povezanosti određenih životnih ishoda i uspješnosti osobe unutar obrazovnog sustava

Općenito govoreći, rezultati pokazuju da tek manji dio učenika povezuje ishode „biti poznat“, „biti ugledan“ i „biti bogat“ s uspjehom u školi. Po tome, rezultati ne odstupaju značajno od onih iz 2007. godine.

S tvrdnjom „Većina poznatih osoba u našoj zemlji bile su uspješni učenici“ u novom istraživanju slaže se nešto više od jedne četvrtine učenika, a s tvrdnjom „Ugledne osobe u našoj zemlji bile su uspješni učenici“ oko 40% učenika. Konačno, nešto manje od polovine učenika slaže se s tvrdnjom „Da bi se postalo bogat u Hrvatskoj važno je biti uspješan u učenju“.

Najslabija povezanost ishoda „biti poznat“ s uspješnošću u školi vjerojatno je povezana s učeničkim shvaćanjem pojma „poznate osobe“ kao „celebrityja“, odnosno osobe iz svijeta zabave i medija.

2. ZAŠTO UČENICI UČE?

Odgovori na pitanje „Zašto učenici uče?“ pružaju sliku o motivaciji učenika, odnosno o ciljevima koji pokreću učenike na i u učenju.

Uobičajeno se razlikuju dvije vrste motivacije – intrinzična (unutarnja) i ekstrinzična (vanjska). Istraživanja konzistentno pokazuju da se kvaliteta procesa učenja i ostvareni rezultati značajno razlikuju ovisno o tome pokreću li učenike uglavnom unutarnji ili vanjski motivi.

Pod intrinzičnom (unutarnjom) motivacijom uobičajeno se podrazumijeva izvođenje aktivnosti koje je vođeno osobnim interesima učenika, njihovim zadovoljstvom određenom aktivnošću i potrebom razvoja znanja i vještina, neovisno o nagradama i mogućim vanjskim pritiscima. Intrinzično motivirani učenici, u idealnoj situaciji, uče zato što žele naučiti nešto novo ili im je učenje zabavno. Ova je vrsta motivacije jasno povezana s kvalitetnijim, dubljim učenjem, kreativnijim pristupom učenju i rješavanju problema te s ostvarivanjem boljih obrazovnih postignuća.

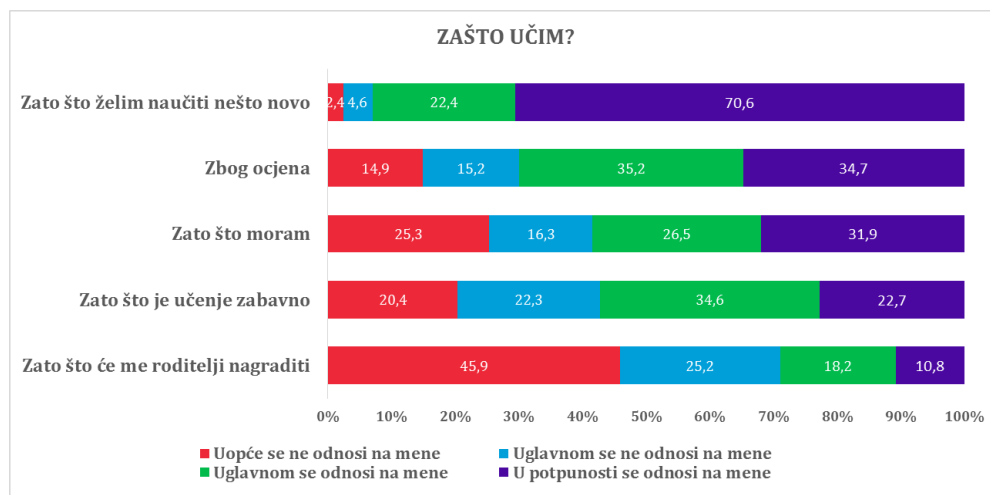
Ekstrinzična (vanjska) motivacija se odnosi na izvođenje aktivnosti zbog posljedica (nagrada, kazni) koje mogu uslijediti nakon učenja, a ne zbog vrijednosti aktivnosti same po sebi. Školske ocjene i nagrade od strane roditelja najčešći su vanjski motivatori koji potiču učenike na učenje. Važnost vanjske motivacije u školskom kontekstu očituje se u tome što je jasno da većina školskih zadataka koji se stavljaju pred učenike nisu sami po sebi zabavni ili zanimljivi pa se može očekivati da određeni oblici ovakve motivacije, primjerice prihvatanje korisnosti učenja i instrumentalne vrijednosti učenja za ostvarivanje osobnih ciljeva, mogu voditi aktivnom pristupu učenju i poželjnim obrazovnim ishodima.

U istraživanju su učenici pitani da procijene koliko se različiti razlozi zbog kojih uobičajeno učenici uče odnose na njih osobno. Na taj način moglo se procijeniti koliko je učenje učenika vođeno unutarnjim, a koliko vanjskim motivima.

U nastavku su prvo prikazani odgovori učenika četvrtih, a zatim odgovori učenika osmih razreda na pitanje „Zašto učiš?“.

Četvrti razred

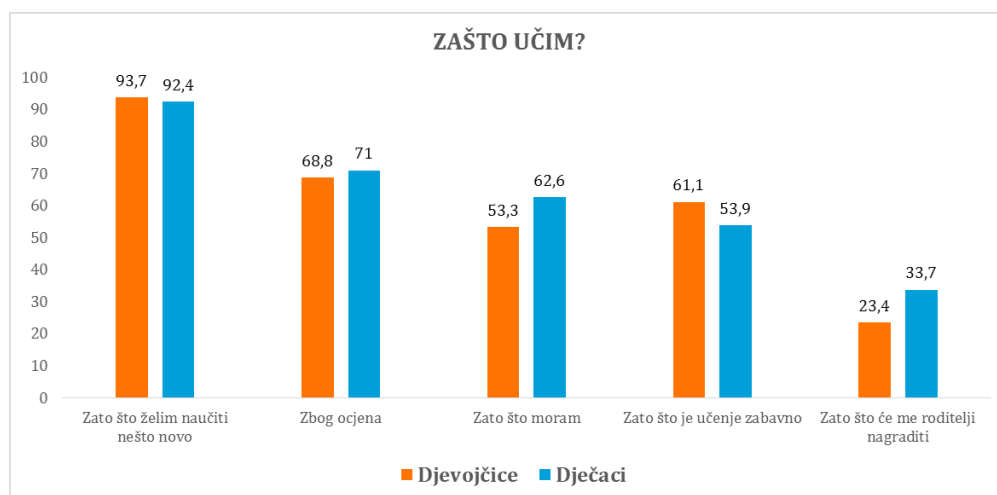
Na slici 15. prikazani su odgovori učenika četvrtih razreda na pitanje „Zašto učiš?“



Slika 15. Odgovori učenika četvrtih razreda na pitanje „Zašto učiš?“

Rezultati pokazuju da u četvrtom razredu glavni motiv za učenje predstavlja želja da se nauči nešto novo, što više od 90% učenika označava kao nešto što se odnosi na njih osobno. Važan motiv za učenje u ovoj dobnoj skupini za 70% učenika također predstavljaju ocjene. Osjećaj da se uči zato što se mora, te zato što je učenje zabavno karakterističan je za više od polovine učenika četvrtih razreda. S druge strane, učenje zbog nagrade roditelja nije toliko rašireno. Ipak, važno je primijetiti da gotovo 30% učenika iskazuje da je za učenje motivirano vanjskim nagradama.

Na slici 16. prikazani su odgovori učenika ovisno o spolu. Prikazani su zbrojevi odgovora 'u potpunosti se odnosi na mene' i 'uglavnom se odnosi na mene'.

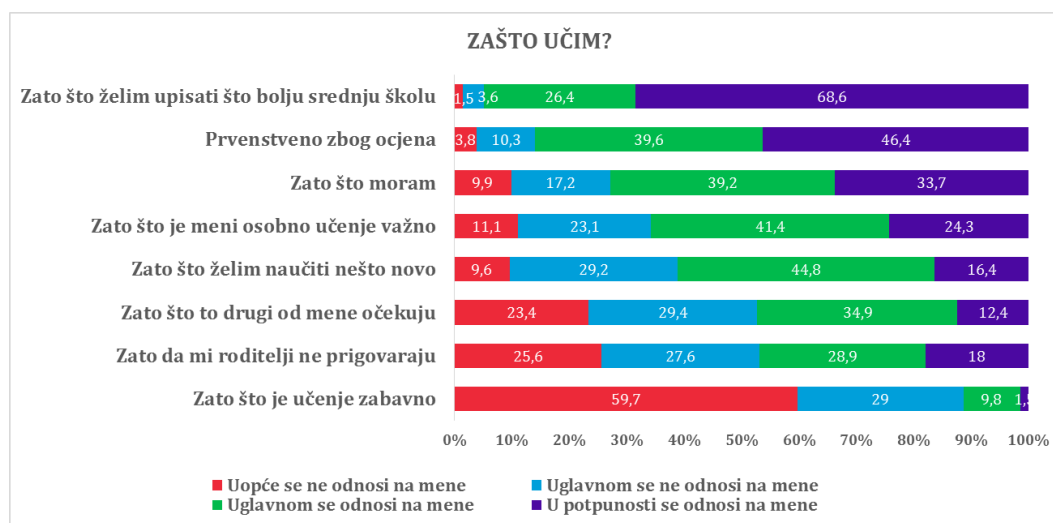


Slika 16. Slaganje učenika četvrtih razreda s tvrdnjama vezanima uz pitanje „Zašto učiš?“ (odgovori 'u potpunosti se odnosi na mene' + 'uglavnom se odnosi na mene') ovisno o spolu

Usporedba odgovora djevojčice i dječaka pokazuje da se oni međusobno ne razlikuju po tome koliko im motiv za učenje predstavlja želja za učenjem nečeg novog i ocjene. Međutim, djevojčice nešto češće izjavljuju da uče zato što je učenje zabavno, a dječaci zato što moraju i zato što će ih roditelji nagraditi.

Osmi razred

Na slici 17. prikazani su odgovori učenika osmih razreda na pitanje „Zašto učiš?“

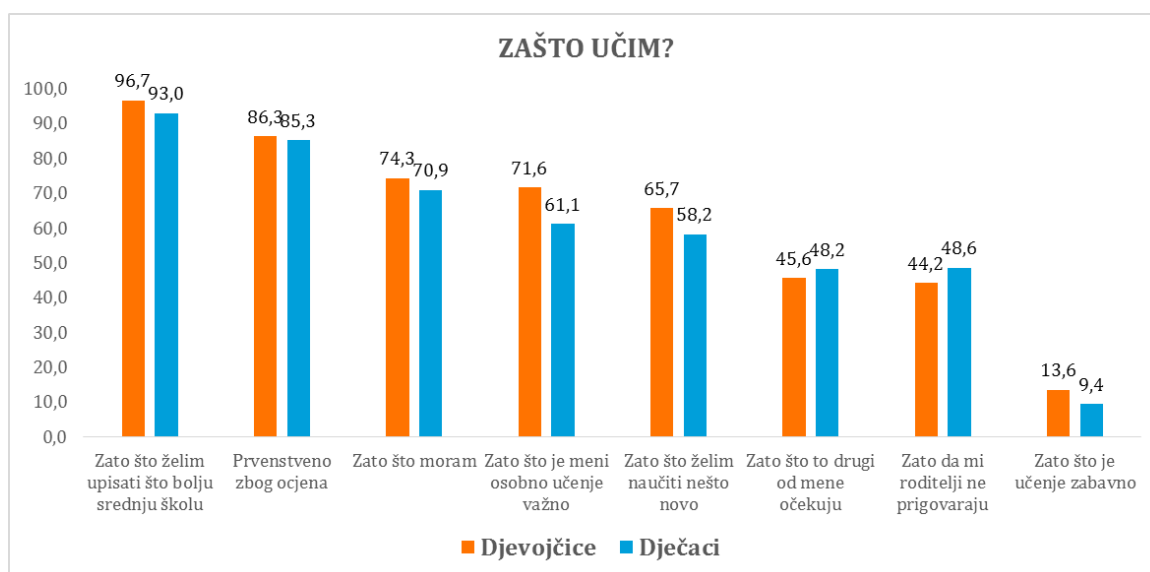


Slika 17. Odgovori učenika osmih razreda na pitanje „Zašto učiš?“

Iz slike 17. je jasno da učenicima osmih razreda glavni motiv za učenje predstavlja želja za upisom što bolje srednje škole. Gotovo 70% smatra da se tvrdnja „Učim zato što želim upisati što bolju srednju školu“ u potpunosti odnosi na njih. Navedeno je razumljivo s obzirom da se nalaze pred upisom u srednju školu. U skladu s ostvarenjem tog cilja za koji je potreban školski uspjeh, učenici osmih razreda odgovaraju da uče prvenstveno zbog ocjena. Učenje prvenstveno zbog ocjena odnosi se na gotovo 90% učenika. Iako su ocjene važne za učenike u obje dobne skupine, zanimljivo je primijetiti da su ocjene značajno izraženiji motiv za učenje u osmom, nego u četvrtom razredu (86,0% prema 69,6%). Visoko na ljestvici motiva za učenje slijedi još jedan oblik vanjske motivacije „učim zato što se moram“. Na ovoj tvrdnji više od trećine učenika odgovara da se to u potpunosti odnosi na njih. Prvi oblik unutarnje motivacije koji se pojavljuje po čestini je odgovor „zato što je meni učenje učenikima osobno važno“ koji se u potpunosti odnosi na četvrtinu učenika.

Motiv za učenjem nečeg novog, koji je najizraženiji u četvrtom razredu, slabi među učenicima osmog razreda, iako je i u starijoj dobnoj skupini prisutan kod značajnog dijela učenika. Posebno zabrinjava izrazit pad slaganja s odgovorom „Učim zato što je učenje zabavno“, koji samo 10-tak % učenika osmih razreda smatra karakterističnim za sebe u odnosu na gotovo 60% učenika 4. razreda.

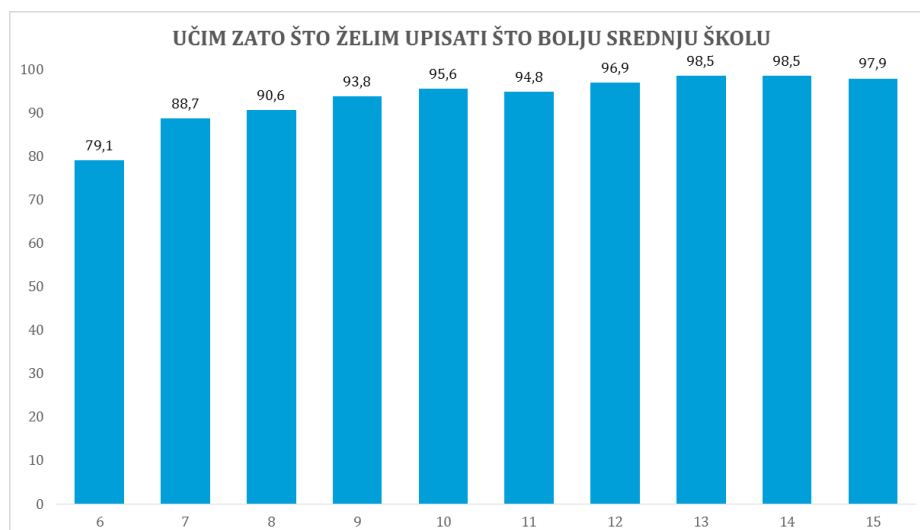
Na slici 18. predstavljeni su odgovori učenika 8. razreda ovisno o spolu. Zbrojeni su odgovori 'u potpunosti se odnosi na mene' i 'uglavnom se odnosi na mene'.



Slika 18. Slaganje učenika osmih razreda s tvrdnjama vezanima uz pitanje „Zašto učiš?“ (odgovori 'u potpunosti se odnosi na mene' + 'uglavnom se odnosi na mene') ovisno o spolu

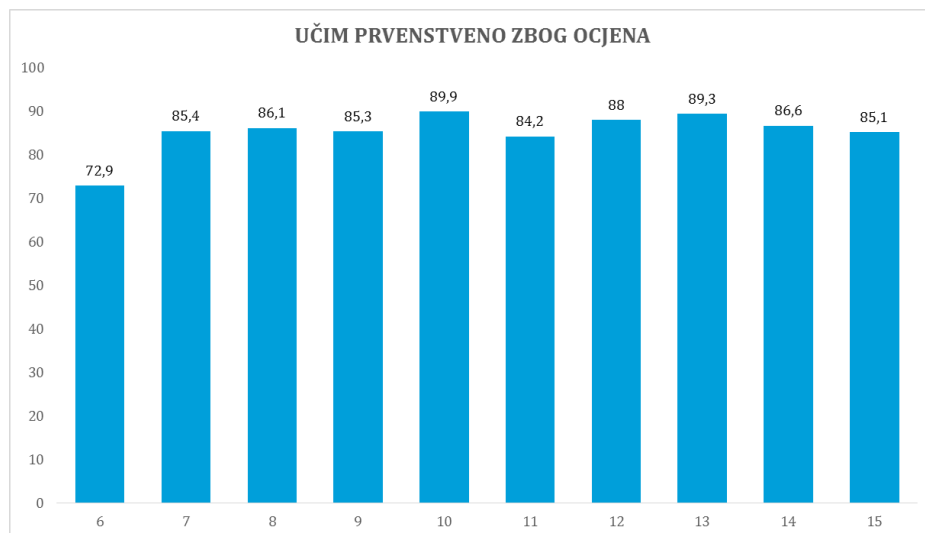
Usporedba odgovora djevojčica i dječaka u osmom razredu pokazuje da su njihovi motivi za učenje vrlo slični i prvenstveno vezani uz želju upisa u odgovarajuću srednju školu te uz postizanje dobrih ocjena. Ipak, analiza razlika pokazuje da dječaci nešto češće izražavaju da uče zato da im roditelji ne prigovaraju, dok su uz djevojčice nešto češće vezani unutrašnji motivi za učenje tj. tvrdnje „učim zato što je meni osobno učenje važno“, „učim zato što je učenje zabavno“ i „učim zato što želim naučiti nešto novo“.

Na slikama 19. do 23. prikazani su odgovori učenika na nekim tvrdnjama iz skupa „Zašto učiš?“ ovisno o obrazovnom postignuću učenika. Izabrane su tvrdnje koje predstavljaju česte motive za učenje i dobro reprezentiraju određenu vrstu motivacije (unutarnju ili vanjsku).



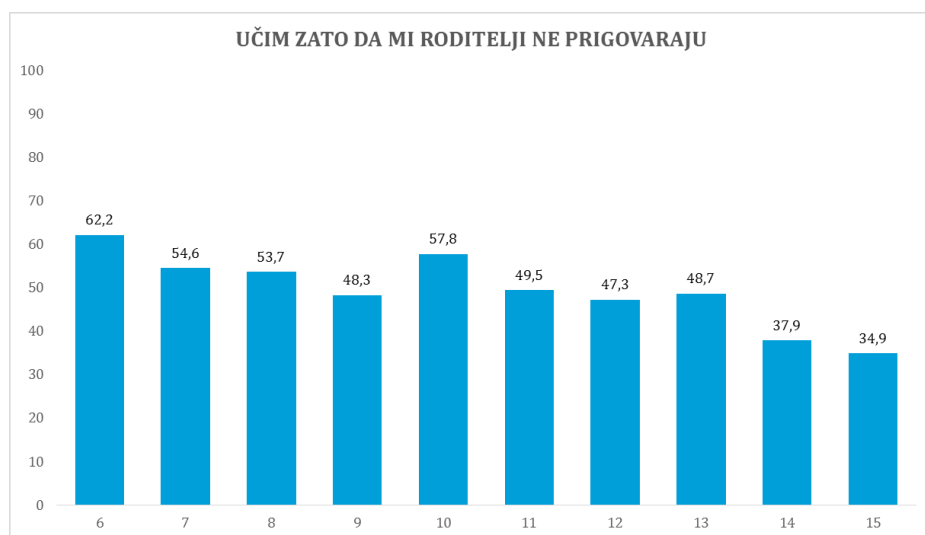
Slika 19. Slaganje učenika osmih razreda s tvrdnjom „Učim zato što želim upisati što bolju srednju školu“ (odgovori 'u potpunosti se odnosi na mene' + 'uglavnom se odnosi na mene') ovisno o obrazovnom postignuću

Učenici u svim kategorijama bez iznimke drže da uče zato što žele upisati što bolju srednju školu. Nešto niža razina odgovora na ovom pitanju, ali opet vrlo visoku s 80% učenika koji odgovaraju da se to na njih odnosi, prisutna je u kategoriji učenika čiji zbroj zaključnih ocjena iz tri predmeta u sedmom razredu iznosi 6.



Slika 20. Slaganje učenika osmih razreda s tvrdnjom „Učim prvenstveno zbog ocjena“ (odgovori 'u potpunosti se odnosi na mene' + 'uglavnom se odnosi na mene') ovisno o obrazovnom postignuću

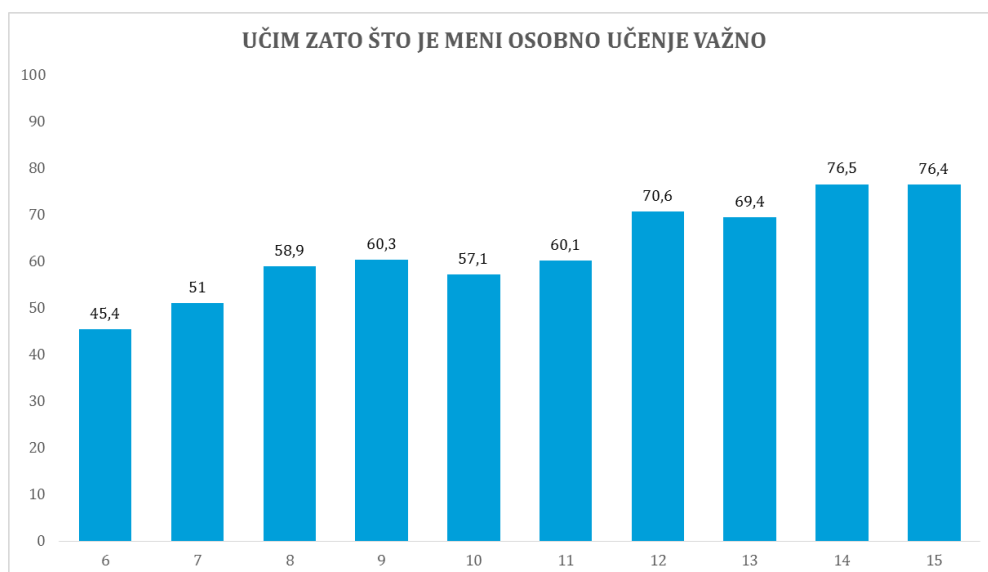
Učenje prvenstveno zbog ocjena, usko povezano s učenjem zbog upisa u što bolju srednju školu, također je podjednako izraženo u gotovo svim kategorijama učenika s obzirom na njihovo obrazovno postignuće, osim u kategoriji najmanje uspješnih učenika. Dok u svim kategorijama između 80 i 85% učenika navodi da uči zbog ocjena, isto izjavljuje 73% učenika u kategoriji najniže razine obrazovnog postignuća.



Slika 21. Slaganje učenika osmih razreda s tvrdnjom „Učim zato da mi roditelji ne prigovaraju“ (odgovori 'u potpunosti se odnosi na mene' + 'uglavnom se odnosi na mene') ovisno o obrazovnom postignuću

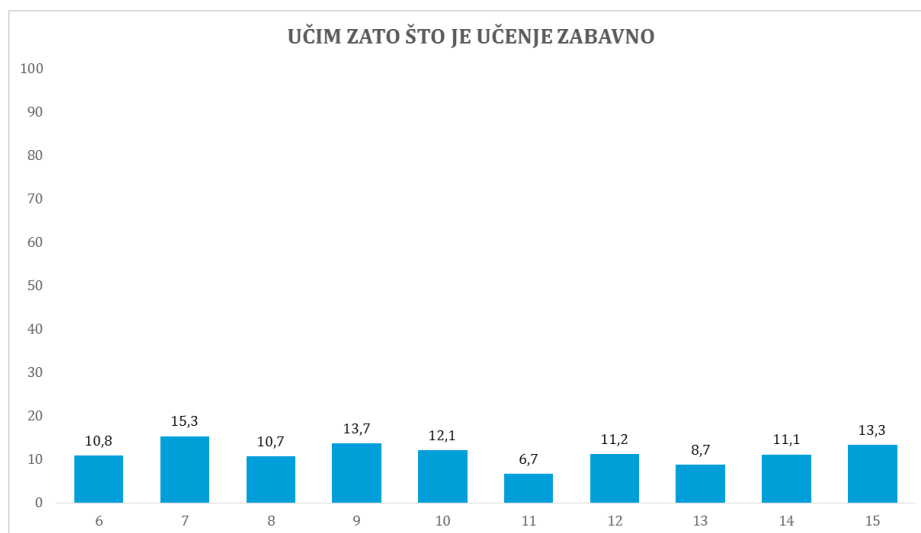
Motiv za učenjem koji je vezan uz izbjegavanje roditeljskih prigovora očekivano je karakterističniji za učenike nižih razina obrazovnog postignuća, nego za najuspješnije učenike.

Gotovo dvije trećine učenika najniže razine obrazovnih postignuća uči zato da im roditelji ne prigovaraju. Isti motiv za učenje karakterizira nešto više od trećine najuspješnijih učenika.



Slika 22. Slaganje učenika osmih razreda s tvrdnjom „Učim zato što je meni osobno učenje važno“ (odgovori 'u potpunosti se odnosi na mene' + 'uglavnom se odnosi na mene') ovisno o obrazovnom postignuću

Slaganje s tvrdnjom „Učim zato što je meni osobno učenje važno“ znatno je češće kod učenika koji su postigli više razine obrazovnog postignuća. Podaci pokazuju da više od dvije trećine učenika u tim kategorijama najuspješnijih učenika pristaje uz ovu tvrdnju. Zanimljivo je, međutim, da oko 50% učenika u dvije kategorije najslabijeg obrazovnog postignuća također smatra ovaj motiv za učenjem karakterističnim za sebe.



Slika 23. Slaganje učenika osmih razreda s tvrdnjom „Učim zato što je učenje zabavno“ (odgovori 'u potpunosti se odnosi na mene' + 'uglavnom se odnosi na mene') ovisno o obrazovnom postignuću

Slaganje s tvrdnjom „Učim zato što je učenje zabavno“ vrlo je nisko za sve kategorije učenika te je prisutno u podjednakoj mjeri, bez obzira na obrazovno postignuće učenika. Takav odgovor

možda iznenađuje, jer sugerira da čak i najuspješniji učenici u učenju ne pronalaze zadovoljstvo i pozitivne emocije koje bi trebale biti sastavni dio kvalitetnog učenja.

Dobiveni nalazi o učeničkim motivima za učenje sugeriraju jasno usmjerenje učenika prema postizanju što boljih ocjena i upisu najpoželjnije srednje škole, dok su unutarnji motivi za učenje općenito manje zastupljeni i sve više potisnuti pred ovima vanjskima, posebno s približavanjem kraja osnovnoškolskog obrazovanja. Dominantni motivacijski obrasci kakve pokazuju učenici mogu se smatrati još jednim nepovoljnim obrazovno-odgojnim ishodom našeg obrazovnog sustava. Odgovornost za to ne treba tražiti isključivo u učenicima, već i u osobinama sustava koje potiču razvoj vanjske motivacije učenika. Tu se prije svega misli na postojeću politiku upisa u srednje obrazovanje koja se temelji na strogoj selekciji kandidata u neke programe i škole te na vrednovanju učeničkih postignuća na temelju zaključnih ocjena, ali i na postojeća kurikularna rješenjima koja ne ostavljaju prostora za razvoj interesa učenika, za poticanje njihove znatiželje i samoregulacije.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Podaci predstavljeni u ovome izvještaju predstavljaju pokušaj opisivanja šireg društvenog konteksta u kojem djeluje obrazovni sustav u Hrvatskoj iz perspektive učenika osmih razreda. Rezultati govore o izrazito složenoj slici Hrvatske kao obrazovnog konteksta, unutar koje djeluju različite, često suprotstavljene i nesukladne, ideje.

S jedne strane, učeničku perspektivu karakterizira vrlo jasno i čvrsto prihvatanje ideje o obrazovanju kao vrijednosti i obrazovanju kao instrumentu postizanja pozitivnih životnih ciljeva (Izvještaj br. 2. Serija „O učenju 2014“). Navedeno je vidljivo i u rezultatima u ovom izvještaju budući da velika većina učenika vjeruje da je bez završenog fakulteta u Hrvatskoj teško naći dobar posao (76,8%), kao i da je u Hrvatskoj potrebno imati fakultetsku diplomu za kvalitetan život (69,9%). Važnost fakultetske diplome za život u Hrvatskoj percipirana je u svim kategorijama učenika, iako je nešto više prihvaćena među djevojčicama, učenicima višeg obrazovnog postignuća i učenika iz obitelji u kojima roditelji imaju više obrazovni status.

S druge strane, učenici ne percipiraju Hrvatsku kao kontekst u kojem se obrazovanje cijeni i vrednuje. Učenici ne povezuju jasno uspješnost u školi s, njima važnim i poželjnim ishodima poput „biti poznat“, „biti ugledan“ i „biti bogat“. Vrlo je zanimljiv i znakovit nalaz da se negativno osvrću i na postojeći društveni položaj učitelja i nastavnika u društvu. Kao rezultat svega navedenoga, ne iznenađuje što su mišljenja učenika prilično podijeljena kad se radi o tvrdnji „U Hrvatskoj se obrazovanje cijeni“.

Posebno zabrinjavajući nalaz istraživanja veže se uz poglede učenika o principima koji vladaju pri upisu u visoko obrazovanje. Činjenica da gotovo dvije trećine učenika smatra da su „za upis na fakultet u Hrvatskoj od sposobnosti učenja važnije snalažljivost, osobne veze i roditelji“ svjedoči o dubokim poremećajima prevladavajućih sustava društvenih vrijednosti i preslikama dominantnih društvenih obrazaca na područje obrazovanja. Posebno je uznemirujući podatak o promjeni slaganja s navedenom tvrdnjom u razdoblju od 2007. godine kad je provedeno prvo istraživanje do danas, odnosno nalaz da je došlo do izrazitog povećanja broja učenika koji doživljavaju da obrazovni sustav nije postavljen na meritokratskim, nego na potencijalno koruptivnim temeljima. Usprkos činjenici da su u obrazovni sustav zapravo uvedeni mehanizmi državne mature koji bi trebali smanjiti mogućnost koruptivnog djelovanja i djelovati na ujednačavanje mogućnosti pristupa visokom obrazovanju, učenici većinom ne doživljavaju da je sustav postavljen na način koji svima pruža jednake mogućnosti i onemogućuje bilo kakva nepoštena djelovanja.

Slijedom raširenosti učeničkih vjerovanja o vrijednosti obrazovanja i posebno važnosti fakultetske diplome za postizanje dobrog života, ne iznenađuje činjenica da su glavni motivi za učenje vezani uz postizanje što boljih ocjena i mogućnost upisa u željenu srednju školu.

Problematično je, međutim, što je kod učenika vrlo rijetko prisutno učenje vođeno unutarnjim motivima, primjerice interesom za sadržaj koji se uči, potrebom stjecanja znanja i vještina, uživanjem u aktivnosti učenja, kao i to što se prisutnost takvog učenja još i smanjuje od četvrtih do osmih razreda. Iako se može tvrditi da su takvi nalazi dijelom rezultat nepovoljnog društvenog konteksta koji vlada u Hrvatskoj i posljedica prilagođavanja učenika navedenom kontekstu u pristupima učenju, stavu prema radu itd., sigurno je da određeni elementi obrazovnog sustava doprinose takvim negativnim motivacijskim obrascima. Tu prije svega treba istaknuti postojeće obrasce vrednovanja i ocjenjivanja obrazovnih postignuća učenika koji potiču samo učenje za ispitivanje i učenje za ocjenu, predmetne nastavne programe koji ne korespondiraju s interesima i kognitivnim kapacitetima učenika, ali i model selektivnog upisa u srednje škole na temelju zaključnih ocjena.

Kombinacija visokih obrazovnih očekivanja učenika i njihovih roditelja, slabo razvijenih navika vezanih uz učenje, činjenice da obrazovni sustav ne poučava učenike kako učiti i percepcije Hrvatske kao društva u kojem se obrazovanje nedovoljno cijeni može imati vrlo negativne posljedice u budućnosti. Jasno je da sklop ovih elemenata ne doprinosi razvoju osoba koje znaju učiti i koje učenjem mijenjaju kontekst, kojeg već sa četrnaest godina doživljavaju nepovoljnim za obrazovanje i učenje. Istovremeno, društvene posljedice su takve da se može očekivati reprodukcija negativnih obrazaca poput učenja isključivo za ispitivanje, produkcije visokoobrazovanih pojedinaca koji ne znaju učiti te korištenja istih onih obrazaca koji karakteriziraju hrvatsko društvo poput korupcije, nepotizma i korištenja poznanstava za napredovanje u društvu.